

Η ψηφιακή αποβλάκωση: μια μαζική παιδοκτονία

31/03/2020

Για το Δίκτυο Psy-Counsellors

Μετάφραση, Προσαρμογή στα Ελληνικά και Επιμέλεια

Γιάννης Παπαμιχαήλ, τ. Καθηγητής Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Η καραντίνα και η απαγόρευση κυκλοφορίας που έχουν επιβληθεί λόγω κορωνοϊού γεννά μεταξύ άλλων κάποια ζητήματα διαχείρισης χρόνου των ατόμων μέσα στα σπίτια που βρίσκονται σε μεγάλο βαθμό στα αστικά κέντρα και είναι συχνά διαμερίσματα. Ποια είναι η πιο εύκολη και αποτελεσματική διέξοδος; Βεβαίως, οι οθόνες με όλες τις εκδοχές τους, από την συμβατική τηλεόραση μέχρι το διαδίκτυο. Δεν περίμεναν βέβαια οι άνθρωποι τον κορωνοϊό για να την ανακαλύψουν, τώρα όμως μοιάζει να συνιστά σε μεγάλο βαθμό μονόδρομη διέξοδος των έγκλειστων και απομονωμένων ατόμων, ειδικά μάλιστα όσων έχουν παιδιά και οικογένειες. Αποφασίσαμε λοιπόν να δημοσιεύσουμε μια βιβλιοκριτική από το γαλλικό περιοδικό «Eléments» προσαρμοσμένη και μεταφρασμένη στα ελληνικά για λογαριασμό του Δικτύου Psy-Counsellors, αναφορικά με την εγκατάλειψη των παιδιών μας στις «οθόνες- νταντάδες». Για να μην κερδίσουμε την «μάχη με τον κορωνοϊό» και την χάσουμε, με τις ζωές τις δικές μας και των παιδιών μας...

Ο Φίλιππος, γλωμό αγοράκι πέντε ετών, λίγο παχύσαρκο, χωμένο στην πολυθρόνα του ένα ωραίο πρωινό του Οκτώβρη, πληκτρολογεί πυρετωδώς το αγαπημένο του playstation. Σε αυτήν ακριβώς τη στιγμή, ο νεαρός ήρωας, στη στενή του σχέση με την ψηφιακή του νταντά, δεν ονειρεύεται παρά ένα μόνο πράγμα: να ξεπεράσει το πέμπτο επίπεδο και να γίνει ο πιο μεγάλος «εκπαιδευτής του rokemom» στον κόσμο.

Από την στιγμή που η δασκάλα του Φίλιππου επεσήμανε την ανάγκη να απομακρυνθεί η HD τηλεόραση από το παιδικό δωμάτιο, αφού σύμφωνα με όλους, ειδικούς και μη, ο Φίλιππος παρουσιάζει κάποια συμπτώματα αστάθειας, νύστας κατά το διάστημα της ημέρας και μειωμένες δυνατότητες συγκέντρωσης της προσοχής του, το μόνο που μένει στην καθημερινή διάθεση του Φίλιππου είναι η κονσόλα παιχνιδιού και ο «παιδαγωγός» tablet του Έκτορα, δηλαδή του μεγάλου αδελφού του Φίλιππου. Ένα tablet που βρίσκεται υπό την πολύ υψηλή επιτήρηση των γονέων, από τη στιγμή ιδίως που οι γονείς ανακάλυψαν καταχωνιασμένα στο σκληρό δίσκο δυο πορνογραφικά φιλμ: Trash Holes and African Sodomy, που ο νεαρός Έκτορας παρακολουθούσε ξανά και ξανά μέχρι πέντε φορές την εβδομάδα. Όσον αφορά τα smartphones τα δύο αγόρια δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο, μόνο στο messenger

kids στο κινητό τους, έτσι ώστε να μπορούν να στείλουν κανένα «like», καμία selfie, ή να κάνουν live twitter.

12.05, ο Φίλιππος, πεινασμένος, έχοντας φτάσει στο 4ο επίπεδο του pokemon gold, εγκαταλείπει τη θέση του και εμφανίζεται στην κουζίνα, όπου η μητέρα του τελειώνει την ανάγνωση ενός βιβλίου που της συνέστησε μία φίλη της και του οποίου ο τίτλος ηχεί, έστω καθυστερημένα, σαν μια προειδοποίηση: «Η κατασκευή του ψηφιακού ηλιθίου», του Michel Desmurget (1).

Μια διαδικασία μαζικής αποβλάκωσης

Σκηνή μιας συνηθισμένης ζωής για ένα συνηθισμένο τρόπο ζωής καθόλου υγιή. Ο Michel Desmurget, μετά το γνωστό του έργο «Λοβοτομή TV» συνεχίζει τον αγώνα του. Διδάκτωρ των νευροεπιστημών και Διευθυντής στο INSERM, βλέπει στην πράξη περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον τη διαδικασία της μαζικής κρετινοποίησης που εφαρμόζεται πάνω στους εγκεφάλους των νέων ανθρώπων, κατά το διάστημα μάλιστα της ανάπτυξης τους. Αγανακτισμένος, αναλύει μεθοδικά αυτήν την πλανητικού επιπέδου παιδοκτονία, που προσπαθεί να αποκρύψει το όνομά της. Αυτή η διαδικασία ακουμπάει πλέον όλες τις ηπείρους και όλα τα κοινωνικά στρώματα, εξαιρουμένων ίσως των ολίγων εκλεκτών, των happy few: διότι βέβαια οι πιο ενημερωμένοι μεταξύ των γονέων περί των δυνατοτήτων αυτών των μηχανισμών κρετινοποίησης, όπως λόγου χάρη ο ίδιος ο Bill Gates, μεριμνούν ώστε τα παιδιά τους να μην έρχονται καθόλου σε επαφή με αυτούς τους μηχανισμούς τουλάχιστον μέχρι την ηλικία των 14 ετών...

Στο βιβλίο του «Η κατασκευή του ψηφιακού ηλιθίου», ο Michel Desmurget εκθέτει σε όλο το εύρος του το ασυγχώρητο σφυροκόπημα των νέων γενεών: «Ήδη από την ηλικία των δύο ετών τα παιδιά των δυτικών κοινωνιών συγκεντρώνουν κατά μέσο όρο καθημερινά σχεδόν τρεις ώρες μπροστά στις οθόνες. Ανάμεσα στα 8 και στα 12 περνούν με τον ίδιο τρόπο τέσσερις ώρες και 45 λεπτά της ημέρας, ενώ μεταξύ 13 και 18, έξι ώρες και 45 λεπτά. Αν αθροιστούν ετησίως αυτές οι χρήσεις καλύπτουν χίλιες ώρες για έναν μαθητή του νηπιαγωγείου (δηλαδή περισσότερο από τις ώρες που περνάει στο σχολείο κατά το διάστημα του έτους), 1700 ώρες για έναν μαθητή του δημοτικού (δηλαδή το αντίστοιχο δύο σχολικών ετών) και 2400 ώρες για τον μαθητή του λυκείου (το αντίστοιχο δυόμισι ετών). Οι γενιές που γεννήθηκαν μετά το 2000, βομβαρδισμένες από το multiscreen (smartphone, tablet, H/Y, τηλεόραση), είναι οι πρώτες γενιές των οποίων ο δείκτης νοημοσύνης (Δ.Ν.) θα είναι μικρότερος από ότι των προηγούμενων γενεών. Με επιπλέον, μια ολόκληρη σειρά από συμπτώματα και προβλήματα που όπως φαίνεται, θα συντηρήσουν κατά τις επόμενες δεκαετίες λεγεώνες ολόκληρες παιδοψυχιάτρων: προβλήματα στο πεδίο της γλωσσικής επάρκειας, της δημιουργικότητας, της μνήμης, της συγκέντρωσης της προσοχής, της προσαρμογής στο κοινωνικό σχολικό περιβάλλον, συναισθηματικά προβλήματα, επιθετικότητα και αντικοινωνικές συμπεριφορές, αλλά και προβλήματα που σχετίζονται με την κλασσική παιδιατρική: δυσχέρειες στην κινητικότητα, παχυσαρκία, πρώιμος διαβήτης... Ο συσχετισμός ανάμεσα στην ψηφιακή κατανάλωση και όλο αυτό το φάσμα προβλημάτων είναι πλέον αναμφισβήτητος.»

Ο εγκέφαλος των παιδιών δεν είναι φτιαγμένος για οθόνες

Ο Desmurget μας υπενθυμίζει ότι ο ανθρώπινος εγκέφαλος είναι αρχαϊκός και ότι η λειτουργία ενός οργάνου από σάρκα και αίμα δεν μπορεί να προσαρμοστεί στην οθόνη, στον φωτισμό της, στον κατακερματισμό των εικονικών μηνυμάτων, στο σφυροκόπημα από όλα αυτά μαζί. Ο εγκέφαλος στη βιολογική του ισορροπία, είναι φτιαγμένος έτσι ώστε να χειρίζεται το περιβάλλον με τρόπο «ανθρώπινο», να στηρίζεται σε «θερμές μεσολαβήσεις», όπως ίσως θα μπορούσαμε να πούμε. Έχει ανάγκη ηρεμίας, χωρίς την οποία μας εκθέτει σε προβλήματα και δυσλειτουργίες του ύπνου και της γλωσσικής έκφρασης, ή ακόμα χειρότερα, σε καταθλιπτικού τύπου επεισόδια ή /και σε συμπεριφορές επικίνδυνα επιθετικές. Χιλιάδες μελετών συγκλίνουν σε αυτές τις διαπιστώσεις. Η μεγάλη προσφορά του Desmurget είναι ότι όχι μόνο τις συγκεντρώνει, τις αναδεικνύει και τις συνθέτει στο έργο του, αλλά επίσης ότι ανιχνεύει συστηματικά τις ψευδομελέτες που γίνονται εδώ και κάποια χρόνια κατά παραγγελία συνήθως από τα lobby και τις εταιρείες παραγωγής των βιντεοπαιχνιδιών. Οι ψευδομελέτες αυτές κατέληγαν προφανώς στο συμπέρασμα του ακίνδυνου χαρακτήρα αυτών των παιχνιδιών και μάλιστα ορισμένες από αυτές υπογράμμιζαν και ένα κάποιο «παιδαγωγικό ενδιαφέρον» για τα παιδιά των μικρότερων ηλικιών.

Προσκεκλημένος πλέον από διάφορα τηλεοπτικά κανάλια, που σε έναν πρώτο χρόνο φαίνονται παραδόξως να αποδέχονται την έκκλησή του να σβήσουν την τηλεόραση, ο Michel Desmurget ασχολείται με όλα τα είδη των οθονών που απευθύνονται στην παιδική ηλικία: οθόνες, smartphones, tablets, ιδίως εκείνες που έχουν παιδαγωγικές, όπως υποτίθεται, αξιώσεις και μάλιστα κατά καιρούς έχουν λάβει την υποστήριξη διαφόρων «έγκυρων» κύκλων καθώς και των αρμόδιων υπουργών των οποίων ο Desmurget εκμηδενίζει τους ισχυρισμούς και τα επιχειρήματα από την άποψη της επιστημονικής ψυχοπαιδαγωγικής τους αξίας.

Μια λοβοτομή πιο αποτελεσματική από την καταστολή

Το να οδηγείται ένας νεαρός πολίτης στην κατάσταση του καταναλωτή σημάτων και εικόνων, με τον εγκέφαλό του να κατακλύζεται από την ντοπαμίνη και την εξάρτησή του από τις οθόνες να επιβεβαιώνεται ήδη από την πρώτη παιδική ηλικία, έτσι ώστε σταδιακά να εθίζεται είτε στην πορνογραφία, είτε στις διάφορες μόδες, αποτελεί βέβαια μάννα εξ ουρανού για ένα σύστημα του οποίου η κυριότερη έμμονη ιδέα είναι να καταργηθεί κάθε αναστολή στην κατανάλωση και αντιθέτως, να μειωθεί μέχρι εξαφάνισης κάθε κριτικό πνεύμα και κάθε ικανότητα ιεράρχησης των πραγμάτων. Ο πολλαπλασιασμός των αδύναμων σχέσεων και συνδέσεων με τους Άλλους (με τα διάφορα «like» στον ενικό και στον πληθυντικό), που εμφανίζονται στα κοινωνικά δίκτυα, καθιστά όλο και πιο δύσκολη την οικοδόμηση πιο ισχυρών σχέσεων και σταθερών συνδέσεων με τους Άλλους. Παγιδευμένος, «μαγευμένος» θα λέγαμε, από τις τεχνικές επιδόσεις μιας προκατασκευασμένης, φανταστικής πραγματικότητας που σε λίγο θα είναι υπερ hitech ο Έκτορας θα καταλήξει να θεωρεί άκρως πληκτικές και κοινότοπες τις ιδιαίτερες στιγμές συνάντησης με την νεαρή φίλη του, της οποίας οι καμπύλες είναι ήδη υπέροχα θηλυκές. Το κύκλωμα της ανταμοιβής, όταν είναι τόσο πολύ εικονικά δεδομένο και έμμεσα απαιτητικό, παρεμποδίζει την άμεση πρόσβαση στην ευχαρίστηση... Με άλλα λόγια, είναι μέχρι το βάθος της καρδιάς και του

εσώρουχου των παιδιών μας που ως έσχατο οπλισμένο χέρι του συστήματος, το ψηφιακό σκορπίζει αργά, αλλά σταθερά το δηλητήριο του.

Αυτή η λοβοτομή είναι πολύ πιο αποτελεσματική από κάθε καταστολή στο ρητά δηλωμένο ή άρρητα συνδηλωμένο σχέδιο ολοκληρωτικού ελέγχου. Η ιστορία μας δείχνει ότι καταλήγουμε σχεδόν πάντα στη βούληση να αποκοπεί ο διανοητικά, ιδεολογικά λοβοτομημένος πολίτης από το οικογενειακό, φιλικό και κοινωνικό περιβάλλον του: Ένα παιδί που ζει μακριά από οθόνες δέχεται κατά μέσον όρο χίλιες λέξεις την ώρα από το ανθρώπινο περιβάλλον, λέξεις που θα παίξουν έναν αποφασιστικό ρόλο στην μετέπειτα ανάπτυξή του. Με τις οθόνες, περνάμε στις 150 μόλις λέξεις την ώρα! Οι συνέπειες; Μια υπεραπλοποίηση της περιγραφικής γλωσσικής έκφρασης, μια ανάσχεση των πρώιμων κοινωνικών αλληλεπιδράσεων που συγκροτούν το υπόβαθρο της γλωσσικής και γνωστικής ανάπτυξης, μια προσβολή στην εγκεφαλική πλαστικότητα.

Πριν τα έξι: όχι οθόνες!

Το βιβλίο του Michel Desmurget είναι γεμάτο από συγκεκριμένες οδηγίες προς τους γονείς και κηδεμόνες. Πριν την ηλικία των 6 ετών: όχι οθόνες! Το παιδί έχει ανάγκη να του μιλάνε, να του διαβάζουν ιστορίες (θα προσθέταμε να παίζει, να κάνει χειροτεχνίες, κατασκευές, να αλληλεπιδρά με το φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον κλπ.). Ακόμα και η ανία είναι κάποτε προτιμότερη, αν όχι καλοδεχούμενη: η δημιουργικότητα του παιδιού που αισθάνεται κάποια στιγμή να πλήττει θα αναπτυχθεί μέσα από τη ζωγραφική, την μουσικοκινητική αγωγή ή τα lego. Αλλά κυρίως το μικρό παιδί έχει απόλυτη ανάγκη να τρέξει, να χοροπηδήσει, να τραγουδήσει.

Μετά τα έξι: Όχι περισσότερο από μισή μέχρι το πολύ μια ώρα την ημέρα. Υπάρχουν στην αγορά πολλά συστήματα ελέγχου που επιτρέπουν να μπλοκάρονται οι συσκευές μετά την παρέλευση αυτού του χρονικού διαστήματος. Τίποτα μέσα στο παιδικό δωμάτιο που θα μπορούσε να δημιουργήσει δυσκολίες στον ύπνο. Βίαιες εικόνες ή παραστάσεις με σεξουαλικό περιεχόμενο πρέπει να αποφεύγονται συστηματικά. Ποτέ το πρωί πριν το σχολείο: Οι επιδόσεις του μαθητή θα βελτιωθούν άμεσα και σημαντικά. Ποτέ το βράδυ, πριν τον ύπνο: Μιάμιση ώρα πριν την ώρα του ύπνου κάθε είδους οθόνη θα πρέπει να έχει κλείσει. Και κυρίως ένα πράγμα κάθε φορά: Οι πολλαπλές οθόνες είναι απολύτως μη διαχειρίσιμες από τον εγκέφαλο ή, – όπως το υπογραμμίζει ο Desmurget – όσο πιο πολύ ο αναπτυσσόμενος εγκέφαλος υφίσταται το multitasking, τόσο περισσότερο είναι πιθανό να διαβρωθεί από την πολυδιάσπαση και την αδυναμία συγκέντρωσης της προσοχής που θα καταντήσει να είναι όλο και πιο μόνιμη.

Η εγχάραξη ενός οράματος για τον κόσμο, ενός συστήματος αξιών, ή πολύ πιο απλά, κάποιων γνώσεων στους εγκεφάλους των παιδιών και των απογόνων μας κινδυνεύει να γίνει Γολγοθάς αν δεν προσπαθήσουμε επείγοντως να καθαρίσουμε τη διανοητική μόλυνση που υφίστανται σήμερα οι νέες γενιές. Αυτή η εξυγίανση απαιτεί την απομάκρυνση των μικρότερων παιδιών από τον ψηφιακό κόσμο και μια επιστροφή σε θερμές, συμβολικές μεσολαβήσεις όλων των ανθρώπων με το ανθρώπινο, κοινωνικό τους περιβάλλον.

«Τα παιδιά σας θα είναι ευγνώμονα εάν προσφέρεται στη ζωή και στην ύπαρξή τους την απελευθερωτική γονιμότητα της άθλησης, της σκέψης και της κουλτούρας, αντί της ύπουλης στειρότητας της οθόνης», όπως γράφει ο Desmurget. Οι θρησκόληπτοι της προόδου από την Silicon Valley μέχρι τους νεοφιλελευθερίζοντες νεοεπιχειρηματίες του συρμού που λατρεύουν χωρίς την παραμικρή κριτική τις

τεχνολογικές καινοτομίες, οι πιστοί του ψηφιακού ανθρώπου, του *homo numericus* ή του μετανθρώπινου «ρόδινου μέλλοντος» προφανώς δεν θα εκτιμήσουν καθόλου μια τέτοια ανάσα οξυγόνου, μια τέτοια έκκληση ζωής στον καθαρό αέρα.

Η πραγματικά αξιοσημείωτη επιστημονική προσφορά του Desmurget δεν έχει αντιμετωπίσει ακόμα την παραμικρή επικριτική επιχειρηματολογία από την πλευρά των κύκλων που το έργο τους στιγματίζει. Ωστόσο, αυτή η σφαιρική προσέγγιση του θέματος, στηριγμένη από μια άνευ προηγουμένου τεκμηρίωσή της μέσα από λεπτομερείς αναφορές σε διεθνείς επιστημονικές έρευνες σχετικές με τις οθόνες και την επίδρασή τους, έχει αρχίσει να δημιουργεί μια σωτήρια συνειδητοποίηση η οποία ενδεχομένως θα μπορούσε κάποια στιγμή να μεταβάλλει τις σημερινές συμπεριφορές, τα κανονιστικά πλαίσια, τα εκπαιδευτικά συστήματα και τις διαγνωστικές τεχνικές.

Και όταν ο «εκπαιδευτής του pokemon» θα ξαναβρεί την υγιή του διάθεση να φτύσει στο πρόσωπο του τελευταίου ψηφιακού υπερήρωα της εκάστοτε μόδας, τότε ίσως θα δούμε στο βλέμμα του κάτι που θα υπερβαίνει την γκριζάδα του σημερινού τοπίου: μια αχτίδα ελπίδας και ένα σοβαρό λόγο να πιστέψουμε σε αυτήν...

Βιβλιοπαρουσίαση από το Jean – Henri d’ Avirac του Βιβλίου του Dr. Michel Desmurget (2019) «Η κατασκευή του ψηφιακού ηλιθίου: οι κίνδυνοι της οθόνης για τα παιδιά μας», Έκδοση Le Seuil, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό éléments, Ιανουάριος 2020, No. 181, σ.σ. 42-43.

Παραπομπές

(1) Ο Michel Desmurget είναι Διδάκτωρ των νευροεπιστημών, Διευθυντής Ερευνών του CNRS (Λυών) πάνω στις εγκεφαλικές λειτουργίες.